

NGHỆ THUẬT XÂY DỰNG NHÂN VẬT CỦA GABRIEL GARCIA MARQUEZ QUA MỘT SỐ TÁC PHẨM TIÊU BIỂU

Bùi Ngọc Trường Giang

Khoa Sư phạm, Trường Đại học Cần Thơ

Email: truonggiangbui1@gmail.com

Lịch sử bài báo

Ngày nhận: 19/5/2021; Ngày nhận chỉnh sửa: 05/7/2021; Ngày duyệt đăng: 28/8/2021

Tóm tắt

Bài viết trình bày những điểm nổi bật trong nghệ thuật xây dựng nhân vật của nhà văn Colombia Gabriel Garcia Marquez qua một số tác phẩm tiêu biểu: Trăm năm cô đơn, Chuyện buồn không thể tin được của Eréndira ngây thơ và người bà bất lương, Hồi ức về những cô gái điếm buồn của tôi, trên cơ sở vận dụng lý thuyết thi pháp nhân vật. Qua việc khảo sát các phương diện xây dựng hình tượng nhân vật bài viết chỉ ra những điểm sáng tạo độc đáo của nhà văn trong việc tạo hình ngoại diện, khắc họa nội tâm, xây dựng tính cách qua hành động, đối thoại và độc thoại của các nhân vật hoặc qua cái nhìn của các nhân vật khác. Cách tiếp cận thi pháp nhân vật khi nghiên cứu tác phẩm tiêu biểu của G.G. Marquez sẽ giúp người đọc cảm nhận và lí giải sâu hơn về tín hiệu thẩm mỹ và giá trị tư tưởng được nhà văn gửi gắm qua hệ thống nhân vật.

Từ khóa: Đối thoại, độc thoại nội tâm, Gabriel Garcia Marquez, hành động, nghệ thuật xây dựng nhân vật, ngoại hình, tâm lí, thi pháp nhân vật.

THE ART OF CONSTRUCTING CHARACTERS BY GABRIEL GARCIA MARQUEZ IN SOME TYPICAL WORKS

Bui Ngoc Truong Giang

School of Education, Can Tho University

Email: truonggiangbui1@gmail.com

Article history

Received: 19/5/2021; Received in revised form: 05/7/2021; Accepted: 28/8/2021

Abstract

The article highlights the art of character building by a Colombian writer - Gabriel Garcia Marquez in a number of typical works: *One Hundred Years of Solitude*; *The Incredible, Sad Tale of Innocent Eréndira and Her Heartless Grandmother*; and *Memories of My Melancholy Whores*, by applying character poetic theory and fanciful realism. Surveying the aspects of building character figures, the article points out the writer's uniqueness in creating the appearance, depicting the inner, constructing personality through actions, dialogues, and interior monologues of the characters or in the eyes of other characters. The character poetic approach to the typical works of G.G. Marquez will help readers master better the aesthetic signals and ideological values conveyed by the writer in the character system.

Keywords: Action, appearance, character building art, character poetic method, dialogue, Gabriel Garcia Marquez, inner monologue, psychology.

DOI: <https://doi.org/10.52714/dthu.11.1.2022.927>

Trích dẫn: Bùi Ngọc Trường Giang. (2022). Nghệ thuật xây dựng nhân vật của Gabriel Garcia Marquez qua một số tác phẩm tiêu biểu. *Tạp chí Khoa học Đại học Đồng Tháp*, 11(1), 73-83.

1. Đặt vấn đề

Sáng tác của Gabriel Garcia Marquez (G.G. Marquez) - nhà văn tiêu biểu cho khuynh hướng sáng tác hiện thực huyền ảo Mỹ Latinh thế kỷ XX, được giới nghiên cứu trên thế giới và Việt Nam chú ý ở nhiều góc độ khác nhau. Với những đóng góp mới mẻ từ nghệ thuật trần thuật, tổ chức cốt truyện, xây dựng không gian và nghệ thuật cùng hệ thống nhân vật đa dạng, sử dụng chất liệu huyền thoại dân gian,... G.G. Marquez luôn khiến độc giả, người nghiên cứu phải chìm nổi trong cái thế giới mê mẩn, sự giao nhau giữa hiện thực và huyền ảo. Do vậy, việc phải tìm ra tầng ý nghĩa phía sau hình tượng nghệ thuật mà tác giả xây dựng nên là một thách thức đối với những ai muốn tiếp cận các sáng tác của nhà văn G.G. Marquez.

Thế giới nhân vật trong sáng tác của nhà văn G.G. Marquez là một chuỗi đa dạng đầy màu sắc, bởi mỗi nhân vật mà nhà văn tạo nên đều mang cho mình một nét riêng biệt khó pha lẫn. Góp phần cho sự thành công và tạo nên phong cách nghệ thuật độc đáo của G.G. Marquez không thể không kể đến nghệ thuật xây dựng nhân vật. Vận dụng lý thuyết thi pháp nhân vật để nghiên cứu nhằm chỉ ra những điểm nổi bật trong nghệ thuật xây dựng nhân vật qua các phương diện như tạo hình ngoại diện, xây dựng tính cách, hành động, miêu tả tâm lí, đối thoại và độc thoại nội tâm hay xây dựng nhân vật qua cái nhìn của nhân vật khác... là một hướng nghiên cứu khả thi và góp phần lí giải sâu hơn giá trị tư tưởng mà nhà văn gửi gắm đến độc giả qua hệ thống hình tượng nhân vật. Bài viết này trình bày khái quát kết quả nghiên cứu theo hướng tiếp cận thi pháp nhân vật qua việc khảo sát các tác phẩm tiêu biểu: *Trăm năm cô đơn*, *Chuyện buồn không thể tin được của Eréndira ngày thơ và người bà bắt lương*, *Hồi ức về những cô gái điểm buồn của tôi của G.G. Marquez*.

2. Nhân vật và nghệ thuật xây dựng nhân vật theo lý thuyết thi pháp nhân vật

“Con người là điều thú vị nhất đối với con người, và con người cũng chỉ hứng thú với con người”. Nội dung quan trọng nhất mà văn học muốn hướng đến là con người. Nhân vật trong văn học có thể là con người, con vật, cây cối, đồ vật,... nhưng chung quy lại, tất cả đều hướng đến con người. “Văn học là nhân học”, con người vừa là chủ thể sáng tác, vừa là chủ thể tiếp nhận và đồng thời cũng là đối tượng được

phản ánh trong tác phẩm văn học. Một tác phẩm văn học bao giờ cũng có sự xuất hiện của một hay nhiều nhân vật, tùy theo ý đồ nghệ thuật của tác giả mà nhân vật sẽ được nhào nặn và chỉnh hình cho phù hợp. Nhà nghiên cứu Trần Đình Sử (2017, tr. 114) cho rằng: “Nhân vật văn học là khái niệm dùng để chỉ hình tượng các cá thể con người trong tác phẩm văn học - cái đã được nhà văn nhận thức, tái tạo, thể hiện bằng các phương tiện riêng của nghệ thuật ngôn từ”. Nhân vật được xem như là hình thức cơ bản của tác phẩm văn học, để qua đó miêu tả thế giới con người một cách hình tượng. Bản chất của văn học là một quan hệ đối với đời sống, và văn học chỉ tái hiện được đời sống qua những chủ thể nhất định, giữ vai trò như những mô hình của thực tại.

Nhân vật luôn đóng vai trò cốt yếu và không thể vắng bóng trong tác phẩm văn học. Nhân vật luôn giữ một vị trí hết sức quan trọng trong việc tạo nên thành công của một tác phẩm, gây nên tiếng vang cho tác giả văn học. “Những nhân vật và những tính cách sinh động chính là tâm huân chương cao quý của nhà văn”. Mỗi một nhân vật là kết quả của cả một quá trình suy tư, trăn trở và dốc hết sức lực của nhà văn. Nhân vật như một sự phân thân của tác giả, không chỉ đại diện cho một cá nhân đơn lẻ mà qua nhân vật chúng ta có thể thấy bóng dáng của một tập thể hay cộng đồng thậm chí là cả một xã hội loài người. Tác phẩm có giá trị sẽ tạo nên thành công của một nhà văn, trong đó việc xây dựng nên hình tượng nhân vật chiếm giữ vai trò trọng yếu. Nghệ thuật xây dựng nhân vật “là phương thức nghệ thuật nhằm khai thác những nét thuộc đặc tính con người, các thành tố tạo nên nhân vật gồm: hạt nhân tinh thần của cá nhân, tư tưởng, các lợi ích đời sống, thế giới xúc cảm, ý chí, các hình thức ý thức và hành động” (Đỗ Thái Hà, 2010).

Mỗi một con người trong xã hội đều mang cho mình những điểm khác biệt, con người là những thực thể vô cùng sinh động. Vì thế, để tạo nên một nhân vật trong văn học không phải là công việc đơn giản như những nhà nhiếp ảnh hay điêu khắc. Việc đó đòi hỏi nhà văn phải có khả năng đồng cảm, phát hiện ra những đặc điểm bền vững ở nhân vật. Nhà văn phải hiểu đời và hiểu người. Con người trong văn học không phải là một bản sao y hệt như thực tiễn, nó không khô cứng, bất động mà luôn vận động trong suốt quá trình vận hành. Con người sẽ được thể hiện mình trong các mối quan hệ thông qua những lời ăn

tiếng nói, hành động, suy nghĩ,... Nhà văn tạo nên tính cách cho nhân vật của mình không theo một hướng nhất định, nhà nghiên cứu Phạm Ngọc Hiền (2019, tr. 214) quan niệm: “Tính cách nhân vật có thể được nhà văn phát biểu trực tiếp nhưng thông thường là được miêu tả gián tiếp qua các thủ pháp nghệ thuật sau: lai lịch, số phận, ngoại hình, hành động, nội tâm,...”. Nhân vật có thể được thể hiện bằng nhiều hình thức khác nhau. Ví như, con người được miêu tả đầy đủ cả ngoại hình lẫn nội tâm, có tính cách, tiểu sử như một khách thể thường thấy trong các tác phẩm tự sự. Bên cạnh đó, nhân vật có thể là những người thiếu hẳn những nét đó, nhưng bù lại họ có tiếng nói, giọng điệu, cái nhìn như nhân vật trần thuật hoặc đôi khi chỉ là cảm xúc, ý nghĩ, nỗi niềm,... như nhân vật trữ tình. Tùy vào ý đồ của nhà văn và từng loại nhân vật cụ thể mà nhà văn sẽ vận dụng các yếu tố để khắc họa nên những nhân vật riêng của mình.

3. Đặc sắc nghệ thuật xây dựng nhân vật trong sáng tác của Gabriel Garcia Marquez

Đến với thế giới nhân vật trong sáng tác của G.G. Marquez, người đọc không chỉ được khám phá sự đa dạng và đầy sắc màu ở mỗi nhân vật mà còn phải suy tư, trăn trở để tìm ra những dụng ý của nhà văn đặt để trong từng nhân vật. Đó có thể là hình ảnh mang dấu ấn cá nhân của tác giả qua nhân vật từng trải; nhân vật hành động theo bản năng mang tính biểu tượng về tín ngưỡng phồn thực; nhân vật đại diện cho các chế độ, thể lực xã hội,... Bên cạnh đó, hệ thống nhân vật trong tác phẩm của G.G. Marquez còn mang trong mình “mã kép”, nhân vật có ngoại hình và tính cách, thói quen kì lạ. Với mỗi kiểu/nhóm nhân vật nhà văn sẽ có những cách thức xây dựng độc đáo khiến người đọc phải “giải mã” những ẩn nghĩa của các hình tượng nhân vật trong thế giới hỗn độn đầy mê hoặc ấy.

3.1. Xây dựng nhân vật thông qua ngoại diện

Ngoại hình là cái mà chúng ta có thể trực tiếp nhận thấy khi giao tiếp, qua việc quan sát về bề ngoài của một cá nhân, chúng ta có khả năng đoán được tính cách của người đó như thế nào. Người xưa quan niệm: “Cái răng, cái tóc là gốc con người” quả thật không sai, chính ngoại diện cũng góp phần tạo nên kết quả đánh giá về một con người.

Nhà nghiên cứu Phạm Ngọc Hiền (2019, tr. 216) đã định nghĩa ngoại hình nhân vật trong thủ pháp nghệ thuật miêu tả ngoại hình như sau: “Ta hiểu khái

niệm ngoại hình ở đây bao gồm hình dáng thân thể và trang phục, đồ dùng của nhân vật”. Qua những chi tiết miêu tả ngoại hình đã cho thấy nhiều điều về tính cách và số phận của nhân vật. “Khi nghiên cứu ngoại hình nhân vật, ta không nên quan tâm tới việc tác giả miêu tả có chân thực hay không mà nên quan tâm tới ẩn ý của việc miêu tả. Trong văn chương hậu hiện đại, diện mạo của con người được miêu tả bằng những nét vẽ siêu thực, bởi vậy không thể đánh giá bằng tiêu chí thực hay không thực” (Phạm Ngọc Hiền, 2019, tr. 216). Chẳng hạn như đoạn văn sau: “Vợ tôi có mái tóc của lửa gỗ, có tư duy ánh chớp của nhiệt. Có vóc hình của đồng hồ cát. Vợ tôi có vóc hình con rái cá trong hàm răng con hổ” (*Tự do kết hôn*) hay “bà già, trần truồng và khổng lồ như một con cá voi, nằm trong chậu tắm bằng đá hoa cương... Với cử động thông thả mang vẻ kính cẩn, cô cháu tắm cho bà mình bằng thứ nước lá thơm mà cứ mỗi bận dội nước xong, lá bám vào lưng nần nẫn, lá bám vào mái tóc ngả màu cườm, lá bám trên đôi vai vạm vỡ có xăm hình những nhit với vẻ giấu cợt của các thủy thủ” (*Chuyện buồn không thể tin được của Eréndira ngây thơ và người bà bất lương*). Việc quan trọng khi khai thác nhân vật không phải là tìm ra những điểm hư cấu, phi thực mà là qua những gì nhà văn tạo dựng thì mục đích cũng như ý nghĩa của nó là gì? nhằm biểu đạt và truyền tải thông điệp gì cho bạn đọc?

Có lần, G.G. Marquez từng nói: “Trên thực tế, mỗi nhà văn chỉ viết một cuốn sách. Cuốn sách mà tôi đang viết là cuốn sách về “Cái cô đơn”. G.G. Marquez đã sống và trải qua nhiều nỗi đau, đặc biệt là nỗi cô đơn. Trong sự nghiệp văn chương của mình, ông luôn đặt bút ưu ái cho cái cô đơn, phản ánh nỗi cô đơn của con người cá nhân, tập thể và nhân loại như mặt trái của hiện trạng mất đi tình đoàn kết, sự sẻ chia và tình yêu thương giữa con người với con người. Phần nhiều các sáng tác của nhà văn, chúng ta sẽ bắt gặp hình ảnh những con người đang trở mình nhằm chống chọi với nỗi cô đơn. Thông qua việc tạo dựng ngoại diện cho nhân vật, nhà văn đã giúp người đọc nhận ra quan điểm nghệ thuật về con người cũng như ý nghĩa nhân sinh mà tác giả gửi gắm qua từng nhân vật.

Nét độc đáo của G.G. Marquez ở việc xây dựng ngoại hình nhân vật là tạo niềm tin và khiến cho người đọc có cảm giác vừa ghê sợ vừa cảm thương. Trong tác phẩm *Trăm năm cô đơn*, G.G. Marquez không

miêu tả chi li, kỹ càng từng đặc điểm về tóc, tai, mặt mũi, chiều cao, dáng đi,... nhân vật mà chỉ chấm phá, điểm nét, chọn những chi tiết cơ bản nhất để phác họa nhân vật, việc còn lại là do trí tưởng tượng của độc giả. Với mỗi nhân vật, dường như tác giả đều đặt để sự riêng biệt, bất thường nhằm gợi nên một dự báo về số phận của nhân vật đó. Lần đầu đặt chân đến làng Macondo, Rebeca xuất hiện với vẻ ngoài trông cơ cực, đáng kinh ngạc. “Cô bé mặc quần áo vải chéo go sọc đen đã sờn rách và đôi ủng màu vecni đã thủng, tóc vén qua mang tai buộc bằng những chiếc nơ đen. Cô bé còn mặc một chiếc áo choàng thêu không tay bị mờ hôi làm phai bạc đi, và trên cổ tay phải đeo một chiếc răng thú dữ cắm trên đế đồng, nó tựa như một chiếc bùa hộ mạng. Nước da cô bé xanh tái, cái bụng tròn vo và căng phồng giống như mặt trống, tất cả đều chứng tỏ cô bé rất bệnh hoạn và đói ăn lâu ngày”. Đó là dáng vẻ của một cô bé chưa thành niên, không rõ nguồn gốc và dường như bị thế giới lãng quên. Chắc hẳn, khi đối diện với nhân vật này, bạn đọc sẽ khó có thể tin được đây là một con người, nhưng cách mà nhà văn chọn những chi tiết để gợi lên hình ảnh Rebeca thì hoàn toàn phù hợp. Nếu là một con người bình thường thì không thể nào có ngoại diện như thế được, chính vẻ bề ngoài bất thường của cô bé đã gợi lên một dự cảm về cuộc sống không như bình thường của cô sau này.

Điểm bất thường ở ngoại hình của nhân vật còn được thể hiện qua việc miêu tả đại tá Aureliano Buendía, nhà văn không tập trung vào vóc dáng, khuôn mặt,... mà chỉ nhấn mạnh vào “đôi mắt mờ thao láo” đó là điểm đặc biệt của ngài toát lên sự cô đơn và sau này những người con của ngài tuy ngoại hình, màu da có khác nhau nhưng chúng đều có một điểm chung là mang một dáng vẻ cô đơn của cha không thể nhầm lẫn. Song song đó, Melquíades - một cụ già người Digan xuất hiện với chiếc mũ cánh quạ trên đầu và chiếc áo khoác đen phủ đầy bụi. Đáng lưu ý hơn đó chính là tấm da thuộc ghi lại những tiên đoán về số phận của dòng họ Buendía. Từ những vật dụng của nhân vật, người đọc có thể đoán ra Melquíades không phải là một con người bình thường, ông ta ẩn chứa những điều kì lạ, đây là một nhân vật bí ẩn có khả năng tiên tri. Quả thật, khi đọc tác phẩm dần dần về sau thì ta thấy những nhận định trên về Melquíades là hoàn toàn đúng. Bên cạnh đó, nhân vật mang bộ phận không phải người cũng tạo nên sự đa dạng trong thế giới nhân vật của G.G. Marquez. Aureliano - người

cuối cùng trong dòng họ Buendía với ngoại diện gắn liền với đuôi lợn. Hình ảnh đuôi lợn - kết quả của sự loạn luân và thực thi lời nguyền xóa sổ một dòng họ vốn tồn tại trăm năm. Có thể nói, con lợn vốn là biểu trưng cho sự dục vọng, sự tích trữ mỡ, tham ăn,... cũng dễ hiểu lý do vì sao nhà văn không sử dụng hình ảnh đuôi chuột, đuôi mèo,... thay cho đuôi lợn là vì đuôi lợn ngoài việc ám chỉ cái xấu, cái dục vọng thì nó còn chứa đựng sự chế nhạo, giễu nhại, tiếng cười đầy phê phán.

Nhà báo già trong *Hồi ức về những cô gái điếm buồn của tôi* là một nhân vật từng trải mang dấu ấn cá nhân của tác giả. “Tôi” là một người dày dặn kinh nghiệm về cuộc sống và lẽ đời, mặc dù có một ngoại hình “xấu trai mẩu mực” với khuôn mặt ngựa xấu xí nhưng không hề làm đôi phương hoảng sợ, kinh tởm. Cũng bởi vẻ ngoài như thế, Nhà báo già luôn cảm thấy tự ti và cô đơn giữa cuộc đời. Tự nhận mình là người xấu trai, nhút nhát và cổ lỗ mà những điều đó không cần nói ra thì ai cũng biết. Tuy nhiên, với ngoại diện như thế nhưng tính cách “tôi” lại là một người trí tuệ và thông thái. Trải qua nhiều mối tình nhưng vẫn sống cô đơn đến tuổi già, ông đã nhận ra sự bi đát mà cuộc sống mang lại. Đó là những giới hạn của tình yêu và mặt trái của hôn nhân, nó không thể cứu rỗi con người mà còn gia tăng thêm giới hạn, làm cho bi kịch ấy ngày càng đến sớm và sâu sắc hơn. Có thể xem đó là triết lý mà nhà thông thái buồn bã đúc kết được trong suốt cuộc đời gần thế kỉ của mình.

Việc miêu tả ngoại hình nhân vật cũng góp phần tạo nên ý nghĩa về sự đối lập, mâu thuẫn trong đời sống, mỗi nhân vật là một đại diện tiêu biểu cho tầng lớp, thế lực trong xã hội. G.G. Marquez thể hiện sự đối lập rõ rệt qua việc khắc họa ngoại hình nhân vật người bà và Eréndira trong tác phẩm *Chuyện buồn không thể tin được của Eréndira ngây thơ và người bà bất lương*. Với thân hình “béo ục ịch”, “không lồ như một con cá voi” và “tắm trong chậu bằng đá hoa cương” chúng ta cảm nhận được cuộc sống quyền quý của người bà, luôn “ăn trắng mặc trơn”, quen cảnh hưởng thụ dựa trên sự phục dịch của người cháu. Eréndira được nhà văn miêu tả là một cô bé “xấp xỉ tuổi mười bốn”, với “dáng người mảnh khảnh và quá ngây thơ”. Ở độ tuổi của cô bé lẽ ra là phải được đến trường, phải sống trong sự yêu thương, đùm bọc của gia đình, độ tuổi này không nằm trong độ tuổi lao động mà phải được gia đình quan tâm và giáo dưỡng. Thế nhưng,

Eréndira lại sống như một nô lệ trong chính căn nhà vương giả của người bà, tắt bật từ sáng đến tối mà không có thời gian để ngủ. Chính việc quá ngây thơ so với độ tuổi của mình, Eréndira phục vụ người bà mọi lúc mọi nơi, dáng hình mảnh khảnh cũng là dấu hiệu báo trước một số phận chông chênh, một tương lai đầy sóng gió đối với cô bé. G.G. Marquez không đặt nặng việc miêu tả tỉ mỉ về ngoại diện nhân vật, nhà văn luôn để cho độc giả thỏa sức tưởng tượng ra chân dung về nhân vật cho riêng mình. Chi tiết ngoại hình khác thường của người bà có ý nghĩa như một kí hiệu gợi ra tính đa nghĩa cho hình tượng nhân vật và nhân vật mang tính biểu tượng. Như một biểu tượng cho xã hội Mỹ Latinh lúc bấy giờ, người bà không chỉ là đại diện cho hạng người bất nhân trong xã hội mà rộng ra là cả một chế độ thực dân tàn bạo, áp bức và khai thác đến tận cùng các nước thuộc địa. Eréndira nhỏ bé, thơ ngây là mẫu người cam chịu trong cuộc sống nhưng đó cũng là ẩn dụ cho quốc gia non trẻ Mỹ Latinh đang bị nô lệ bởi các thế lực phi nhân, vô đạo. Nhân vật Ulyx như một vị thần cứu rỗi tâm hồn con người đang bị đầy đọa trong cái ác, như một đại diện cho tình thương chân thực, như một người anh hùng bảo vệ công lý.

Nhìn chung, nét độc đáo trong nghệ thuật tạo ngoại diện nhân vật của G.G. Marquez là chỉ dừng lại ở việc điểm một vài chi tiết, không lê thê hay quá chú trọng miêu tả cụ thể từng đặc điểm về ngoại hình. Việc này không chỉ có vai trò định hướng xây dựng cơ bản nhân vật mà còn giúp người đọc tự cảm nhận và tạo nên một hình ảnh nhân vật cho riêng mình. Qua đó, góp phần tạo nên sự đa dạng trong hình tượng nhân vật, mở rộng nhiều cách cảm, cách nghĩ về nhân vật và dụng ý của nhà văn cũng được khám phá ở nhiều góc độ. Khi xây dựng ngoại hình nhân vật, điều nhà văn cần làm là thể hiện những nét riêng biệt, cụ thể của nhân vật để thông qua đó, người đọc có thể nắm bắt được những đặc điểm chung của những người cùng nghề nghiệp, tầng lớp, thời đại... Có lẽ vậy, những nhân vật thành công trong văn học từ xưa đến nay đều cho thấy rằng nhà văn bao giờ cũng chọn lựa công phu những nét tiêu biểu nhất để khắc họa nhân vật.

3.2. Xây dựng nhân vật thông qua hành động

Không giống như các nhân vật trong hội họa, điều khắc chỉ được thể hiện qua hình, khối bất động, nhân vật văn học được thể hiện mình qua hành động (ngoài hành vi còn có hoạt động, cử chỉ, suy nghĩ,

ngôn ngữ) và quá trình sống. Hành động nhân vật có ý nghĩa rất quan trọng, cho độc giả biết nhiều về con người, bởi hành động gắn với tư tưởng, động cơ, tâm lí, phẩm chất của nhân vật. Hơn thế, mỗi một hành động luôn ẩn chứa những điều sắp xảy ra hoặc những điều chưa biết trong quá trình giao tiếp. Tùy vào mỗi nhân vật mà tác giả sẽ xây dựng nên cách thực hiện những hành vi, cử chỉ của nhân vật khác nhau. Hành động nhân vật là một trong những phương diện quan trọng để giúp nhà văn hoàn thiện nhân vật của mình bởi thông qua hành động của nhân vật sẽ nói lên được tư cách, lí tưởng, phẩm chất cũng như những điểm thuộc về thế giới tinh thần của con người. Tuy nhiên, không phải bất cứ hành động nào của nhân vật cũng được chú ý, chỉ những hành động nổi bật, mang những dụng ý của tác giả thì mới cần xem xét.

G.G. Marquez ngoài việc xây dựng nhân vật qua những nét tiêu biểu của ngoại hình thì nhà văn còn để cho nhân vật thể hiện tính cách thông qua hành động. Trong sáng tác của G.G. Marquez, con người luôn chịu sự chi phối bởi bản năng thể hiện chủ yếu qua: tính dục và sự tha hóa bản chất người. Đó là sự tha hóa từ văn hóa sang bản năng, bản năng phi văn hóa, phi nhân tính, biểu hiện ở những “con người chưa thành người”, sự tha hóa về đạo đức, khiến con người trở thành những kẻ lý trí lạnh mạnh bị che lấp đi chỉ còn những ham muốn vật chất đang từng ngày lên ngôi thống trị. Nếu nền văn minh châu Âu gắn với tính chất thanh nhã, châu Phi hoang dã và phóng khoáng trong tính dục thì Nam Mỹ lại có những lệch chuẩn về tính dục như: ngoại tình, loạn luân, tình yêu đồng giới... chịu ảnh hưởng sâu sắc của văn hóa bản địa khi mà tàn dư dấu ấn tín ngưỡng nguyên thủy vẫn còn in đậm trong tâm thức cộng đồng đang bị cưỡng chế bởi văn hóa và tôn giáo châu Âu.

Hành động của José Arcadio Buendía được xem là điển hình, điểm báo cho những đặc tính nổi trội để di truyền cho những thế hệ sau. Việc José Arcadio Buendía lấy em họ Úrsula là hành động mang tính loạn luân, hành động vượt ra ngoài chuẩn mực đạo đức của muôn đời. Về sau, những thế hệ con cháu cũng đam mê tính dục và đặc biệt ham muốn với những người trong cùng dòng họ. Hành động giết chết Prudencio Aguilar là hành động bạo lực, hiếu chiến khiến ông phải day dứt cả đời. Chính đặc tính này đã di truyền cho nhiều thế hệ sau đặc biệt là đại tá Aureliano Buendía. Một hành động nữa của José

Arcadio Buendía cũng được xem là điềm báo cho đặc tính di truyền của dòng họ Buendía đó là hành động bỏ làng ra đi. Đây là hành động tự tách mình khỏi cộng đồng, đẩy mình vào cõi cô đơn tiền định. Đặc tính này hầu hết các con cháu Buendía đều mắc phải. José Arcadio Buendía là người tháo vát, với trí tuệ thông suốt ông đã bố trí ngôi làng hợp lý và gọn gàng. “Chỉ trong ít năm, Macondo là một làng ngăn nắp gọn gàng và chuyên cần... đó là một làng hạnh phúc, là nơi chưa một ai ngoài ba mươi tuổi, và chưa hề có người chết” (*Trăm năm cô đơn*). Sức khỏe và sự thông minh, linh hoạt của José Arcadio Buendía đã đưa ngôi làng vùng đầm lầy ngày càng trở nên hưng thịnh, cả ngôi làng lúc nào cũng rộn rã tiếng chim. Nhưng rồi, những tập tục tốt đẹp, sự tháo vát ở José Arcadio Buendía trong thời gian ngắn đã bị cuốn tuột đi bởi những đam mê về đá nam châm, những tính toán thiên văn, mơ mộng biến chỉ thành vàng, ước muốn được biết các kỳ quan của thế giới. Giờ đây José Arcadio Buendía trở thành một người lười nhác, ăn mặc thì lôi thôi, râu ria thì xồm xoàm. Ở nhân vật này chúng ta dễ dàng nhận ra hai cá tính: một con người khỏe mạnh, vạm vạp, nông nổi, táo bạo, cá tính này được di truyền cho những thế hệ Arcadio và một con người âu sầu nhưng rất thông minh được di truyền cho những Aureliano.

Lần theo diễn biến câu chuyện, người đọc sẽ nhận thấy được hầu hết các nhân vật trong dòng họ Buendía đều hành động theo đặc tính di truyền của lão trượng José. Trước tiên, ta có thể thấy nhóm mang tên Arcadio - nhóm hành động theo lối sống hướng ngoại: José Arcadio là người con trưởng trong dòng họ Buendía, anh thừa hưởng từ người cha một thân hình lực lưỡng, hơi thở có thể làm cho hoa lá héo tàn. José Arcadio là hiện thân của cộng đồng mà dấu ấn của tín ngưỡng phồn thực còn đậm nét, anh ta sống theo tự nhiên khát thì uống, đói thì ăn và khi nào thèm muốn nhục dục thì sẵn sàng làm tình. Có thể nói, đây là một con người tự do và phóng khoáng, anh ta không sống theo chuẩn mực nào hay bắt buộc bất cứ ai phải sống theo ý muốn của mình. Vừa trưởng thành, Arcadio đã tìm đến tình dục, bỏ nhà đi vòng quanh thế giới 65 lần. Khi trở về nhà thì bản năng tính dục của anh lại tiếp tục trỗi dậy, loạn luân với em gái họ Rebeca, tự tách mình ra khỏi gia đình, xây nhà riêng gần nghĩa địa để sinh sống cùng Rebeca như một hành động trốn chạy tội lỗi. Ngoại trừ José Arcadio Segundo, thì bất kỳ nhân vật nào trong dòng

họ khi mang tên Arcadio đều thừa hưởng một phần từ đời sống sôi nổi và bản năng đầy tính nhục dục của lão trượng José.

Nhánh Aureliano - hành động theo lối sống hướng nội, thừa hưởng trí tuệ và nỗi âu sầu. Đại tá Aureliano Buendía là hình tượng tập trung nhất “mã kếp”, giữ vị trí quan trọng trong cốt truyện. Ngài là hiện thân của đỉnh cao quyền lực nhưng đồng thời cũng là một con người rất đỗi bình thường. Thời trẻ, đại tá là một thanh niên chăm chỉ trong xưởng làm cá vàng, có khả năng tiên đoán được sự việc sắp xảy ra, không quan tâm đến thế giới bên ngoài và luôn sống theo đạo đức. Vì bất bình trước sự gian lận của cha vợ, ngài đã lên tiếng bênh vực lẽ phải và phát động 32 cuộc chiến. Chính hành động này đã dần thay đổi con người ngài đại tá. Nét tính cách tiêu biểu của Aureliano Buendía được thể hiện qua từng hành động cụ thể, phản đối kế hoạch hạ sát của viên bác sĩ Noguera, thả Don Apolinar Moscote ra khỏi cũi sắt cho thấy đại tá là một con người vì chính nghĩa, biết được đâu là những kẻ bất nhân và đâu là những người vô tội. Ở con người đại tá tồn tại những nét tính cách trái ngược nhau, nếu lúc đầu cuộc chiến là vì nhân dân nhưng dần về sau khi đã có quyền lực trong tay thì đại tá lại là kẻ độc tài đáng kinh sợ. Thiết lập vòng tròn ngăn cách tất cả mọi người đến gần kể cả Úrsula, cho người băm xác thủ lĩnh người da đỏ vì dám đe dọa quyền lực của ngài, sẵn sàng ban án tử cho người bạn chí cốt một thời cùng chí hướng và đồng hành trong các cuộc chiến. Thế nhưng, sau tất cả danh vọng và vinh quang thì ngài lại là một kẻ cô đơn. Hành động kí hiệp định đình chiến và trở về gia đình với công việc trong xưởng kim hoàn cho thấy đại tá là người thất bại hoàn toàn. Cả ngày chỉ biết lủi thủi làm đi làm lại những con cá vàng mà không nhằm chán, thật sự ngạc nhiên khi đó lại là cuộc sống cuối đời của một người thủ lĩnh đầy vinh quang và quyền lực một thời. Những hành động bạo lực, đầy hiếu chiến, tự tách mình ra khỏi cộng đồng cũng như cô đơn trong phòng thí nghiệm lặp đi lặp lại công việc chế tác cá vàng là minh chứng rõ nhất cho sự thừa hưởng tính cách từ José Arcadio Buendía.

Tiêu biểu cho kiểu nhân vật sống thiên về hành động theo bản năng, mang đậm tín ngưỡng phồn thực có thể kể đến Pilar Ternera. Đây là người đàn bà có tài năng tiên tri đã từng ban phát những mối tình nồng say cho cả hai anh em nhà Buendía. Vốn là người phụ nữ dâm dăng và sống buông thả chẳng

thua gì con điểm, có khả năng gợi tình ghê gớm với một mùi hương đặc trưng đầy sức quyến rũ đàn ông, nhân vật này cũng là chủ chốt dẫn đến các cuộc giao hoan trong dòng họ, thậm chí là giữa mẹ và con ruột của mình. Ngoài ra, Aureliano Segundo - một thế hệ trong nhánh Aureliano cũng là nhân vật thừa hưởng nỗi âu sầu truyền kiếp của gia tộc, kẻ duy nhất mang tên Aureliano nhưng lại hành động bản năng và mạnh mẽ như những José Arcadio. Sự giàu sang của anh ta được đổi bằng hành động “làm tình” với Petra Cotes, đó là một cách thức kinh doanh khác lạ, càng làm tình nhiều với Petra Cotes thì vật nuôi trong nhà càng sinh sôi nảy nở và công việc làm ăn càng thuận lợi. Nhân vật này mang đậm tín ngưỡng phồn thực dân gian, với một phương châm bất hủ đáng lưu vào sử sách “Hỡi những con bò cái, hãy giăng háng ra kéo cuộc đời quá ư ngắn ngủi” (*Trăm năm cô đơn*). Aureliano Segundo còn là một người tham ăn và tiêu xài tiền như nước. Cuộc thi ăn huyền thoại suýt lấy đi tính mạng vì bội thực giữa anh và một người đàn bà với biệt danh “Voi cái” càng làm cho tính cách của nhân vật này biểu lộ rõ nét. Hành động dán những tờ tiền lên khắp căn nhà một mặt cho thấy sự hoang phí và quá đản của nhân vật nhưng đó cũng là việc làm của một kẻ cô đơn, tuy giàu có nhưng anh ta không tìm được niềm vui và hạnh phúc ngay trong chính căn nhà của mình.

Tình yêu có thể đến bất cứ lúc nào, không phân biệt độ tuổi, địa vị và tình yêu có thể làm con người thay đổi. Trong tác phẩm *Hồi ức về những cô gái điểm buồn của tôi* tình yêu đã mang lại làn gió mới khiến con người của Nhà báo già cảm thấy đầy sức sống: “Lòng rối bời vì tình yêu, tôi bắt tay vào việc dọn dẹp những đồ nát do cơn mưa bão vừa gây ra, và cũng nhân dịp này tiến hành sửa chữa hàng loạt thứ mà bấy lâu nay cứ chần chừ chưa làm vì hết tiền hoặc vì lười nhác”. Nếu trước đây “tôi” là một người cô lỗ và nhút nhát, lo sợ về cuộc sống hôn nhân thì giờ đây khi đã được tình yêu soi đường dẫn lối, “tôi” trở nên có động lực cho những việc làm mà trước đây bản thân không muốn thực hiện. Chính tình yêu đã làm sống lại quãng đời niên thiếu của nhân vật “tôi”, vừa đạp xe vừa cất tiếng hát. Đó là tiếng hát của sự hạnh phúc, niềm vui mà cô nàng Delgadina đã mang lại cho “tôi”.

Nhân vật Rosa Cabarcas - bà chủ nhà chứa trong tác phẩm *Hồi ức về những cô gái điểm buồn của tôi* biểu lộ sự xuống cấp đạo đức của con người qua hành

động làm giàu bản thân bằng cách bán thân xác các cô gái vị thành niên phục vụ khách làng chơi. Có thể thấy, những kẻ vì khát khao tính dục đã bất chấp cả pháp luật, đạo đức và ngày càng lộ rõ bộ mặt thú tính vì hành vi đi ngược lại trách nhiệm, đạo đức, văn hóa của một con người. G.G. Marquez luôn trăn trở và quan tâm sâu sắc đến vấn đề bản năng con người, bởi trong phần lớn sáng tác của ông, người đọc dễ nhận thấy hình ảnh những bà chủ nhà chứa, những người dùng thân xác con người để trục lợi cá nhân. Người bà của Eréndira trong *Chuyện buồn không thể tin được của Eréndira ngày thơ và người bà bất lương* chỉ vì đồng tiền mà bất chấp tình thâm máu mủ, sẵn sàng bóc lột đến tận cùng thân xác cháu gái chưa thành niên. Qua đó, vấn đề con người chịu sự chi phối của bản năng đã và đang tồn tại, G.G. Marquez đặt ra vấn đề này cũng như nêu lên hồi chuông cảnh báo rằng con người có thể “từ lối sống và nhân cách người chuyển lại lối sống bản năng tầm thường, thậm chí thành kẻ chống lại cộng đồng, phá hoại chính loài của mình và chính bản thân mình”. Chính sự thoái hóa nhân cách đã khiến cho con người trở về với lối sống bản năng, mất đi nhân tính. Một khi bản năng sinh vật hoàn toàn thống trị, con người có thể hành động trái với đạo đức, ngược với lẽ thường. Không những con người ở tầng lớp bình dân tràn đầy khát khao vật dục mà những quan chức trong bộ máy chính trị cũng vì thỏa mãn bản năng sinh vật mà sẵn sàng phạm tội và dung túng kẻ phạm tội.

Sống trong một xã hội đầy mưu toan, ngấm mình quá lâu trong vũng bùn đen tối con người dường như đánh mất niềm tin, đánh mất khả năng miễn nhiễm với cái xấu. Hành động ôm túi vàng chạy trốn vào hoang mạc sau khi được người yêu hợp sức “cởi trói” khỏi người bà bất lương của nhân vật Eréndira (*Chuyện buồn không thể tin được của Eréndira ngày thơ và người bà bất lương*) cho thấy lòng tin vào cuộc đời và con người đã không còn nữa. Con người là một thực thể biết tri nhận và có xúc cảm, một khi bản thân họ bị đè nén quá mức họ nhận ra cần phải giải phóng thì tất nhiên họ sẽ hành động. Đó có thể xem là hành động đầu tiên trong cuộc đời cho ước muốn tự do của cô bé, hành động cắt đứt sợi dây ràng buộc giữa cô và người bà. Cái chết của người bà ở cuối tác phẩm khiến cho độc giả trăn trở và suy ngẫm nhiều. Tuy cái ác đã được tiêu diệt nhưng hệ lụy của nó vẫn còn đọng lại, đó là sự biến thái của những cuộc đời bị dồn nén quá lâu. Hành động chạy vào hoang mạc với chiếc

áo đầy vàng của Eréndira cũng đủ nói lên sự tan vỡ về niềm tin của con người đối với cuộc sống, của con người đối với chính đồng loại của mình. Mặc dù, hành động giải cứu của Uylis là xuất phát từ tình yêu chân thật nhưng vẫn không đủ sức để cứu rỗi tâm hồn đã bị cái ác giày xéo. Đó chính là kết cục của cuộc đời cô bé ngây thơ, một số phận bất hạnh khi phải sống trong một xã hội đầy áp bức và mưu tính. Điều này cũng cho thấy, tuy ngày nay các quốc gia Mỹ Latinh đã tự chủ về kinh tế, chính trị nhưng nền văn hóa của họ phần nào vẫn còn chịu ảnh hưởng nặng nề từ các chế độ xâm lược.

Qua việc xây dựng hành động nhân vật, nhà văn đã thể hiện một cách sinh động, đầy màu sắc về tính cách nhân vật. Đó không chỉ là những con người hành động theo bản năng, mà còn hành động vì sự cao đẹp của tình yêu và đôi khi là sự trốn chạy vì mai một niềm tin vào cuộc đời. G.G. Marquez thật tinh tế khi gửi gắm quan niệm của nhà văn qua hành động của nhân vật bởi có những điều không nhất thiết lúc nào cũng thể hiện qua lời nói mà chỉ cần hành động cũng đủ để nhận ra ý đồ của nhà văn. Điểm mới lạ ở G.G. Marquez khi miêu tả hành động của nhân vật là nhà văn đã cố tình sử dụng ngôn ngữ phóng đại để tạo nên điểm đặc biệt ở nhân vật, đồng thời gợi ra nhiều liên tưởng ở độc giả về nhân vật.

3.3. Xây dựng nhân vật thông qua tâm lí

Nhà nghiên cứu G.N. Pôxpêlôp (1998, tr. 216) nêu định nghĩa nghệ thuật thể hiện tâm lí như sau: “Thể hiện tâm lí (psychologisme) là phương thức quan trọng nhất để chiếm lĩnh đời sống con người bằng văn học nghệ thuật. Thuật ngữ này chỉ có một sự tái hiện cá thể hóa chi tiết các thể nghiệm của nhân vật trong quan hệ qua lại của chúng với nhau và trong sự vận động”. Tâm lí nhân vật được thể hiện trong tác phẩm có thể bao gồm các cảm xúc vui sướng, buồn giận, đau đớn, sáng khoái, ngạc nhiên, yêu thương, vô cảm, khí chất của nhân vật, những ham muốn của nhân vật khi có ý thức hoặc vô thức.

Trong *Trăm năm cô đơn* nhà văn miêu tả tâm lí có sự kết hợp cảm xúc cả phần lí tính và cảm tính của nhân vật, tái hiện một cách chân thực quá trình hình thành cũng như bộc lộ tâm lí nhân vật. Úrsula cả đời chăm lo cho gia đình không phút ngừng nghỉ, như một trụ cột chính trong gia đình, bà luôn cứng rắn và mạnh mẽ thu xếp việc nhà ổn thỏa. Hơn thế, Úrsula luôn ý thức rằng phải trông coi đám con cháu

để chúng nó không đi vào con đường tội lỗi mà bà ngày đêm lo sợ. Vậy mà, những lúc buồn lại chẳng một ai tâm sự, buồn của bà cũng chính từ con cháu mà ra, chúng luôn khiến bà bận tâm và lo lắng, không lúc nào bà có được một nụ cười trọn vẹn. “Mình ơi, mình hãy nhìn cảnh ngộ của chúng ta, có thảm không chứ... Mình hãy nhìn ngôi nhà hoang vắng, con cái chúng ta ly tán khắp thế gian, và một lần nữa chỉ có hai chúng ta với nhau như cái thuở ban đầu”. Nhà văn để cho nhân vật nói lên nỗi lòng mình bằng cách đối thoại với lão trượng José - một kẻ điên bị trói dưới gốc cây dẻ, nhưng thực ra việc đối thoại ấy chẳng có ý nghĩa gì bởi nói chuyện với một kẻ mất nhận thức thì có khác gì Úrsula đang độc thoại với chính bản thân mình. Nỗi cô đơn cùng tận của nhân vật được thể hiện thật chua xót, một người tâm thần bất định thì làm sao có thể hiểu được đối phương nghĩ gì, nói gì. Qua đó, có thể thấy Úrsula là nhân vật ném trái đầy đủ hương vị của đời nhưng có lẽ vị đắng là chiếm ưu thế.

Nội tâm con người luôn là một vấn đề khó đoán, một khi chịu sự chi phối của bản năng thì nội tâm càng có sự đấu tranh kịch liệt. Để thu hút độc giả và tạo niềm tin ở nhân vật, nhà văn phải thực am hiểu và như đặt chính bản thân vào tâm trạng của nhân vật để cảm, để hiểu, từ đó tạo nên tâm lí nhân vật phù hợp, không chút gượng ép. Tâm lí của nhân vật Aureliano Babilonia (thế hệ thứ sáu của dòng họ Buendía) được tác giả miêu tả theo một chiều hướng đầy mâu thuẫn, đó là những giằng xé trong mong muốn, cảm giác và khát khao của nhân vật. “Cố nén nỗi đau khổ trong lòng, Aureliano vui đầu vào những dòng chữ trên tấm da thuộc và tránh sự khêu gợi ngây thơ của người di đã từng làm anh mất ngủ nhiều đêm vì bị sự thèm khát không được thỏa mãn giày vò; nhưng càng tránh Amaranta Úrsula thì anh lại càng khao khát chờ nghe tiếng cười khanh khách, tiếng rên như tiếng mèo gừ của cô... Một đêm, trên chiếc bàn lớn ở xưởng kim hoàn, chỉ cách giường của Aureliano mười mét, vợ chồng Amaranta Úrsula đã diễn các trò ái ân một cách cuồng nhiệt,... Đêm ấy, chẳng những Aureliano không thể chợp mắt, mà ngay hôm sau anh vẫn còn hằm hạp như sốt và bức tức đến phát khóc lên” (*Trăm năm cô đơn*). Bản năng tính dục đã thôi thúc cậu khát khao tình yêu với Amaranta Úrsula, cảm giác bị giày vò, khó chịu trong lòng vì sự thèm khát dành cho người cô. Khi nghe được âm thanh của tiếng làm tình, cậu mất ngủ, tức tối và phát khóc. Có thể, cậu tự giam

minh quá lâu và đứng đưng với thế giới bên ngoài nên một khi bản năng bộc phát thì khát khao muốn được thực hiện bản năng lại càng dâng cao. Tâm lý đó cũng thật dễ hiểu, bởi một khi ham muốn không được thỏa mãn thì tâm trạng con người không thể yên ổn, luôn chịu sự giày vò khó chịu, cứ thèm khát và muốn được giải phóng. Aureliano Babilonia hội tụ những gì được gọi là tinh hoa của dòng họ, là người thông minh được ví như một “bách khoa toàn thư” nhưng nhân vật này cũng không thoát khỏi cái cô đơn của gia tộc. Chính nỗi cô đơn trong tình yêu, khát khao của bản năng đã đẩy Aureliano Babilonia đi vào con đường loạn luân để rồi chấm dứt sự tồn tại của dòng họ Buendía.

Nếu trước đây nhân vật “tôi” trong tác phẩm *Hồi ức về những cô gái điểm buồn của tôi* tìm đến phụ nữ là vì thỏa mãn nhục dục, vì ham muốn cần được giải phóng của bản thân, thì đến khi gặp cô bé Delgadina, nhân vật “tôi” thay đổi hẳn suy nghĩ của mình. Lần đầu tiên khi tiếp xúc với cô bé Delgadina, “tôi” có cảm giác khác với những người mà “tôi” thường qua đêm trước đây. Từ một người chỉ biết làm tình theo ham muốn và biểu giá, không chút tình yêu cũng như hấp dẫn đến Delgadina - cô bé chưa đầy 15 tuổi đã làm cho cảm giác của “tôi” khác trước: “tối hôm đó, tôi phát hiện ra niềm thích thú thực sự khi ngắm nhìn thân thể người phụ nữ ngủ say mà không bị áp lực của dục vọng hay bối rối vì ngượng ngùng”. Cô bé nghèo khổ có thể là không xinh đẹp nhưng trong mắt “tôi” cô bé như một thần thánh bước ra từ câu chuyện cổ tích. Cảm giác của “tôi” không còn là cảm giác bị chi phối bởi nhục dục mà nó là cảm giác của người yêu cái đẹp, đam mê và tôn thờ cái đẹp. Về sau, tình cảm đó chuyển thành tình yêu chân thực. Chính sự trong sáng và nhẫn nại của Delgadina đã thức tỉnh “tôi” thoát khỏi nỗi cô đơn, nỗi sợ hãi khi phải kết hôn. Người già thường hay sống trong tâm tưởng hướng về quá khứ, sống trong ký ức và những điều mà bản thân họ suy nghĩ. Đầu óc “tôi” lúc này tràn ngập bóng hình của Delgadina, tâm trí lúc nào cũng dành cho cô bé, đó là tâm lý tích cực hướng đến cái đẹp của cuộc đời. Con người chỉ thật sự hạnh phúc nếu xóa bỏ được mọi khoảng cách từ thể xác lẫn tâm hồn.

Tâm lý của nhân vật Eréndira trong *Chuyện buồn không thể tin được của Eréndira* ngây thơ và người bà bất lương có sự trưởng thành qua từng giai đoạn. Khi còn là một cô bé vị thành niên Eréndira luôn phục

tùng một cách vô ý thức theo mệnh lệnh của người bà. Mặc dù, sự khai thác thân xác đến cùng kiệt của người bà dành cho Eréndira nhưng cô bé vẫn cam chịu “vâng ả”. Mãi đến khi Uylis xuất hiện thì suy nghĩ của cô bé đã bị dao động, cô nuôi hy vọng giải thoát bản thân và hy vọng đó đã được thực hiện. Cô bé bắt đầu suy nghĩ về cuộc đời nhọc nhằn của mình “cố giữ về thân nhiên” và che giấu “những suy tư thầm kín nhất của mình”, trong lòng cô bé dâng lên niềm thích thú khi quan sát cuộc ẩu đả giữa Uylis và người bà. Đáng chú ý hơn, Eréndira đã trưởng thành với vẻ mặt đứng đắn của người lớn tuổi khi chắt chắt người bà đã chết. Sự ngây thơ, hồn nhiên của tuổi trẻ một khi đã bị cái ác vấy bẩn quá lâu sẽ bị biến chất một cách đáng kinh ngạc.

Tóm lại, những điều diễn ra bên trong con người thường là phức tạp và khó đoán, để miêu tả nên tâm lý nhân vật thật sự đòi hỏi nhà văn phải đầu tư và dụng công khéo léo. G.G. Marquez đã thành công khi để cho nhân vật thể hiện mình qua những dòng cảm xúc, suy nghĩ hay những khát khao một cách tự nhiên nhất, độc giả có thể tưởng tượng và kết luận những nét tính cách phù hợp cho nhân vật. Con người là chủ thể của xã hội, trong quá trình phát triển và tồn tại, con người không bất động mà luôn thay đổi mình. Tính cách con người không dừng lại ở một nét duy nhất mà có sự hòa lẫn nhiều nét tính cách, cũng như tính lưỡng diện luôn thường trực trong một con người. Tìm hiểu tâm lý ở nhân vật không chỉ mở rộng đường biên khám phá bản chất con người mà còn giúp người đọc đoán ra được những điều nhà văn ký thác vào nhân vật.

3.4 Xây dựng nhân vật thông qua cái nhìn của nhân vật khác

Có thể nói, con người là một thực thể biến hóa đa dạng, ở mỗi góc nhìn khác nhau, đôi khi cùng là một người nhưng lại có nhiều cách nhận xét, đánh giá không giống nhau. Cách nhìn phản ánh thói quen, sở thích của nhân vật. Cần lưu ý, có khi nhân vật nhìn kỹ, nhìn chính diện hoặc chỉ nhìn lướt, nhìn xéo,... điều đó không có nghĩa là nhân vật không quan tâm vào đối tượng. Trong các thể loại sử thi, cổ tích, cái nhìn của nhân vật thường ở dạng bất biến. Với tiểu thuyết hiện đại, cái nhìn của nhân vật có sự đa dạng hơn. Cùng là một nhân vật nhưng có thể có nhiều cách đánh giá trái ngược nhau, ở mỗi thời điểm khác nhau, cách nhìn nhận của nhân vật này với nhân vật khác cũng có sự thay đổi.

Thế giới nhân vật trong *Trăm năm cô đơn* được tạo nên dưới nhiều cái nhìn đa chủ thể, cái nhìn của tác giả đối với nhân vật và cái nhìn của nhân vật này đối với nhân vật khác. Cuộc đời của ngài đại tá Aureliano Buendía được kể từ ngay chương đầu đến khi ngài mất ở chương thứ mười ba, và các chương còn lại ngài đại tá vẫn còn xuất hiện. Hiện lên ở phần đầu tác phẩm là hình ảnh lúc còn thơ bé được cha dẫn đi xem nước đá, cuộc đời của đại tá dần hiện lên rõ hơn qua các sự kiện trong chính cuộc đời ngài, qua hồi ức của bản thân ngài và qua hồi ức của những người xung quanh. Cuộc đời cô đơn của ngài được dẫn lại theo kiểu hồi cố và cuộc đời chinh chiến thì tái hiện theo lối biên niên và cả hai đều có sự đan xen nhiều điểm nhìn từ nhiều người và của chính một người. Tác giả cho rằng từ khi sinh ra thì đại tá đã mang trong mình nỗi cô đơn và lặng lẽ bởi “tiếng khóc từ trong bụng mẹ” và “đôi mắt mở thao láo” của ngài. Với Úrsula thì lại cho rằng đó không phải là một dấu hiệu của tài năng nói giọng bụng hay tiên tri mà là sự bất lực trước tình yêu. Nhân vật Remedios Người Đẹp được G.G. Marquez xây dựng là người không thuộc thế giới trần tục. “Cho đến nay, khi cô đã quá tuổi dậy thì khá lâu rồi, Santa Sofía de la Piedad vẫn còn phải tắm và mặc quần áo hầu cô, và ngay cả khi cô đã có ý thức về mình rồi, bà vẫn cứ phải để mắt, canh chừng kéo cô lấy cút mình về những con vật lên tường nhà”. Thế nhưng, đại tá Aureliano Buendía lại có cái nhìn khác về Remedios Người Đẹp, ngài cho rằng không phải cô là người chậm phát triển trí não như mọi người vẫn nghĩ mà cô như “người vừa mới trở về sau hai mươi năm lặn trong chiến tranh”. Úrsula thì lại cho rằng đó là ơn của Thượng đế vì đã cho gia đình bà một người con gái trong trắng, bà quyết tâm bảo vệ cô gái tránh khỏi những cám dỗ thế tục.

Trong cùng một điểm nhìn, cách nhìn nhận về nhân vật dành cho nhân vật cũng khác đi theo thời gian. Úrsula thấu hiểu người con của mình, cụ hiểu lí tưởng mà Aureliano Buendía theo đuổi. Tuy vậy, mỗi lần bà đưa ra nhận định nào đó về đại tá lại có sự khác nhau. “Vào thời gian cụ chuẩn bị cho José Arcadio đi thi, cụ đã tóm lược lại cuộc sống gia đình từ ngày thành lập làng Macondo, và đã hoàn toàn thay đổi ý kiến về đám con cháu của mình. Cụ nhận thấy không phải như mình tưởng, vì cuộc chiến tranh tàn bạo mà đại tá Aureliano Buendía đánh mất tình cảm gia đình, mà thật ra ngài chưa hề yêu mến ai, ngay cả đối với Remedios - người vợ của ngài, hoặc đối với vô

khối cô gái từng một đêm chăn gối với ngài, lại càng không thể nói ngài yêu các con ngài...” (*Trăm năm cô đơn*). Cụ cũng nhận ra rằng ngài tham gia nhiều cuộc chiến không phải là vì lí tưởng cao cả, bởi ngay trong thắng lợi và vinh quang ngài cũng sẵn sàng từ bỏ nó, ngài không hề mệt mỏi mà nguyên nhân là “thói kiêu ngạo đầy tội lỗi”. Để rồi Úrsula phải lặp lại nhiều lần rằng đứa con mà bà đẻ ra là một “chàng trai bất lực trước tình yêu”.

Nhân vật Delgadina trong *Hồi ức về những cô gái điếm buồn của tôi* được tạo nên qua cách nhìn trái ngược của “tôi” và bà chủ nhà chứa Rosa Cabarcas. Trong ánh mắt của “tôi” thì Delgadina là một cô bé nghèo, đáng thương và tội nghiệp nhưng với tư cách là chủ nhà chứa thì Rosa Cabarcas chỉ xem cô bé là công cụ đổi chác nhằm giúp bà kiếm tiền. Nếu Nhà báo già trân trọng, yêu thương Delgadina, xem cô như một công chúa thì Rosa Cabarcas coi cô như một món hàng, xem những cuộc hẹn hò của Nhà báo già chỉ đơn thuần như những cuộc mua bán ái tình. Có thể khẳng định rằng cách nhìn của Nhà báo già và Rosa Cabarcas trái ngược nhau trong cùng một vấn đề cho thấy sự khác nhau về mặt tư tưởng, tình cảm. Vì Nhà báo già đang nhìn dưới góc độ của một người đang yêu say đắm và khát khao hạnh phúc nên ông trân trọng cô gái; còn bà chủ nhà chứa có cái nhìn của một kẻ buồn người nên dưới đôi mắt tinh đời của bà ta chỉ thấy được giá trị khác nhau của các “món hàng”. Dưới góc nhìn của người bà thì Eréndira trong *Chuyện buồn không thể tin được của Eréndira ngây thơ và người bà bất lương* là một người cháu nhưng thực chất cô bé là một nô lệ và món hàng mua bán để trừ nợ cho bà ta. Ngược lại, trong khi các khách làng chơi tìm đến cô bé chưa thành niên vì mục đích xác thịt, họ xem Eréndira như một thứ mua vui thì dưới ánh nhìn của Ulylix, cô bé là một người bạn, một người yêu khiến chàng động lòng và muốn giải cứu cuộc đời cô.

Nhìn chung, ở một phương diện nào đó, cách nhìn của con người chịu sự chi phối bởi tuổi tác, công việc, địa vị,... họ có thể lấy cách nghĩ chủ quan để áp đặt vào nhân vật. Tuy nhiên, theo thời gian, mỗi đánh giá, phán xét về nhân vật sẽ có sự thay đổi, nhìn nhận lại và dù cho cách nhìn đa diện hay phiến diện thì tất cả đều nằm ở chủ ý của nhà văn. Việc khảo sát nhân vật qua góc nhìn của nhân vật khác, một phần giúp người đọc có cái nhìn đa chiều hơn về bản chất một con người, mặt khác nhằm khám phá ra dụng ý cũng như quan niệm nghệ thuật về con người của nhà văn.

4. Kết luận

Nghệ thuật xây dựng nhân vật góp phần tạo nên sự hoàn chỉnh của một tác phẩm văn chương. Qua hình tượng nhân vật người đọc có thể khám phá ra nhiều tầng ý nghĩa cũng như giá trị của tác phẩm. Với ngòi bút tinh tế và sắc sảo, G.G. Marquez đã thành công khi tạo ra một thế giới nhân vật đa dạng trong các sáng tác của mình, với những biểu hiện về ngoại hình (được đặc tả rõ nét hoặc phác họa những nét đặc biệt ấn tượng), hành động, ngôn ngữ (đối thoại và độc thoại), tâm lí trong số yếu tố tâm lí được thể hiện rõ nét đầy sống động trong sự phức tạp và tổng hòa, cách nhìn của nhân vật này dành cho nhân vật khác. Qua tìm hiểu nghệ thuật xây dựng nhân vật, người đọc có thể nhận thấy những tâm tư, nguyện vọng cùng quan điểm nghệ thuật về con người của nhà văn được gián tiếp thể hiện. Đó là thế giới tinh thần của con người bị tổn thương đang sa lặc vào mê hồn trận do chính họ dựng nên. Việc khảo sát nghệ thuật xây dựng nhân vật trong một số tác phẩm tiêu biểu của G.G. Marquez sẽ giúp cho độc giả thấy được nhà văn là người có khả năng nắm bắt tài tình những ý nghĩ, tình cảm sâu kín của con người và diễn tả nó một cách sinh động.

Tài liệu tham khảo

Đỗ Thái Hà. (Ngày 19 tháng 4 năm 2018). Hình tượng Tôn Ngộ Không trong Tây Du Ký của Ngô Thừa Ân. *Nhanvanblog.com*. Truy cập từ [https://](https://nhanvanblog.com/bai-viet/thai-ha-luan-van-ton-ngo-khong-hinh-tuong-anh-hung-mang-nguyen-vong-li-tuong-2.html)

nhanvanblog.com/bai-viet/thai-ha-luan-van-ton-ngo-khong-hinh-tuong-anh-hung-mang-nguyen-vong-li-tuong-2.html.

Lê Huy Bắc. (2009). *Chủ nghĩa hiện thực huyền ảo và Gabriel Garcia Marquez*. Hà Nội: NXB Giáo dục.

Nguyễn Thị Hào. (2017). *Đặc điểm thi pháp tiểu thuyết G. Marquez*. Trường Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn, Việt Nam.

Phạm Ngọc Hiền. (2019). *Thi pháp học*. Thành phố Hồ Chí Minh: NXB Tổng hợp Thành phố Hồ Chí Minh.

Phan Tuấn Anh. (2015). *Gabriel García Márquez và nổi cô đơn huyền thoại*. Hà Nội: NXB Văn học.

Phương Lưu. (2012). *Lý thuyết văn học hậu hiện đại*. Hà Nội: NXB Đại học Sư phạm.

Pôxpe lôp, G.N. (1998). *Dẫn luận nghiên cứu văn học* (Trần Đình Sử, Lại Nguyên Ân và Lê Ngọc Trà dịch). Hà Nội: NXB Giáo dục. (Quyển sách gốc được xuất bản năm 1976).

Trần Đình Sử. (2017). *Dẫn luận thi pháp học văn học*. Hà Nội: NXB Đại học Sư phạm.

Vương Trung Hiếu. (Ngày 06 tháng 5 năm 2008). Con người trong tác phẩm văn chương. *Văn hóa*. Truy cập từ <https://www.vanchuongviet.org/index.php?comp=tacpham&action=detail&id=7949>.